

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ННІ «Інститут геології»

Кафедра геоінформатики

Дисципліна: Земельні ресурси

Тема 1. *Поняття, функції земельних ресурсів, їх сутність як об'єкта права, містобудівних, природоохоронних, сільсько-господарських та відносин промислової діяльності*

Викладач: Третяк Антон Миколайович
*доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України*

© А.М. Третяк, 2020

В цілому у землевпорядній науковій літературі розглядаються три основні функції землі (крім очевидної функції загальної матеріальної умови виробництва і просторового базису):

основного природного ресурсу;

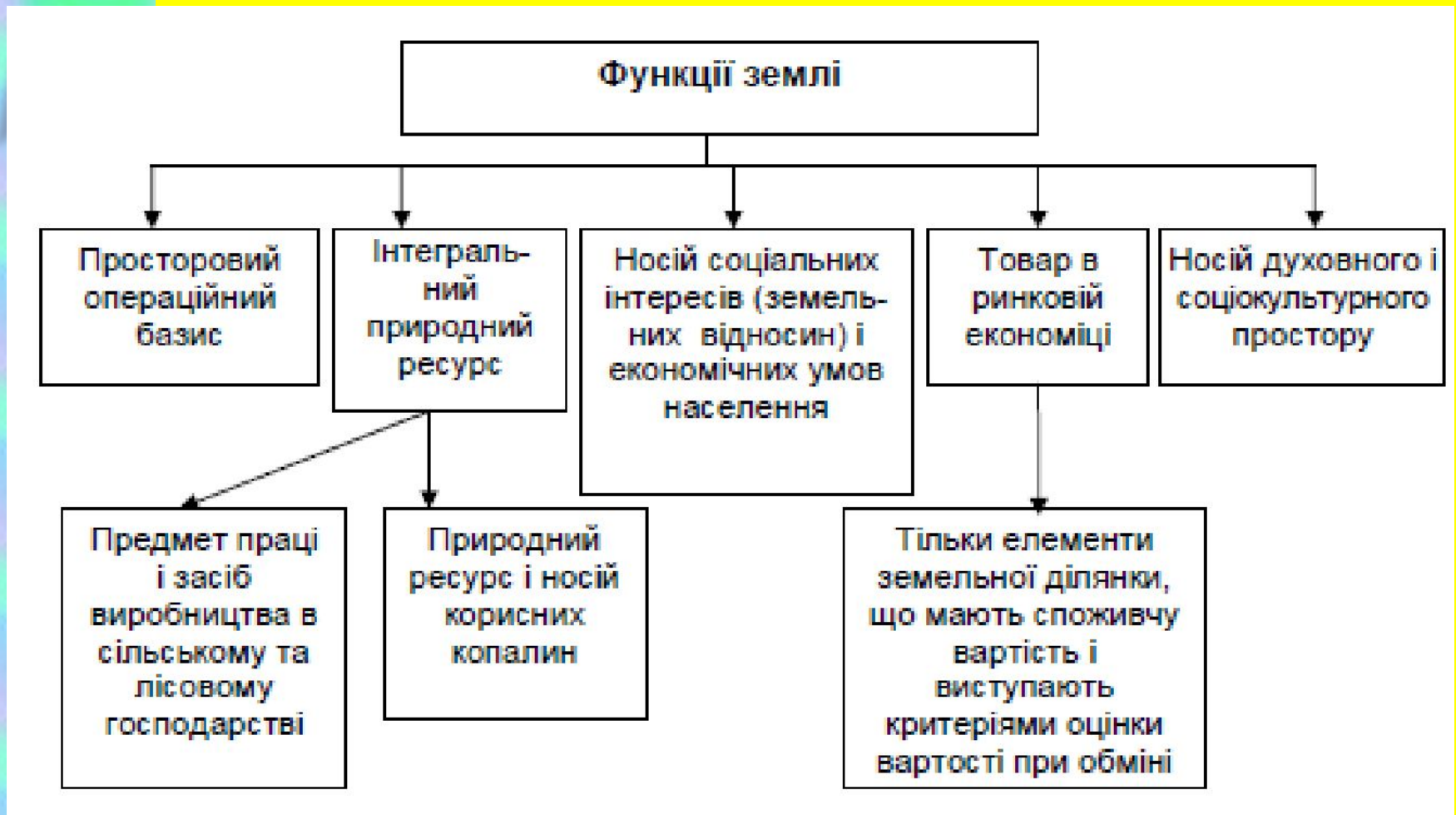
головного засобу виробництва в сільському та лісовому господарстві;

базового об'єкта соціально-економічних (земельних) відносин.

В цих випадках мова йде про земельну ділянку, базовою основою якої є земельні ресурси, як об'єкт земельних відносин (*власності або володіння*).

Разом з тим, виходячи із вказаних функцій землі в суспільстві (**рис. 1**) як, власне, просторового операційного базису, як інтегрального природного ресурсу – джерела продовольства і засобу виробництва, як носія соціальних інтересів (земельних відносин) і економічних умов життя населення в системі суспільних інтересів і відносин, її необхідно розглядати як земельно-територіальний ресурс.

Разом з тим, як показують дослідження [Третяк А. М. *Землеустрій в Україні: теорія, методологія: Монографія.* /А.М. Третяк – Херсон: Грінь Д.С., 2013. -650 с.], земля (земельні ресурси) у виді земельної ділянки, крім товару в ринковій економіці, є також носієм **функції духовного і соціокультурного простору.**

Рис. 1. Функції землі в системі суспільних інтересів і ринкових відносин [Третяк А. М. *Землеустрій в Україні: теорія, методологія: Монографія.* /А.М. Третяк – Херсон: Грінь Д.С., 2013. -650 с..]

Разом з тим, згідно статті 1 «Охорона земель та інші основні поняття і терміни» закону України «Про охорону земель» **земля** - це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею;

Земельні ресурси - сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві (закон України «Про охорону земель»)

Відповідно, для **земельних ресурсів**, як базової основи **землекористування**, властиві п'ять функцій, і зокрема як **духовний (соціокультурний) простір** [Третяк А. М. *Землеустрій в Україні: теорія, методологія: Монографія.* /А.М. Третяк – Херсон: Грінь Д.С., 2013. -650 с.]. Адже освоєння людиною екологічної ніші і життєвого простору здійснюється через осілість і землеробство.

Землекористування як соціокультурний простір характеризують такі види людської діяльності, які здатні створювати нові умови існування, виражаючись в культурі, політиці і т.п. **Людина, спілкуючись із природою та землею в межах землекористування, сама змінюється духовно.**

При організації раціонального використання та охорони землі (*збалансованого землекористування*) важливо враховувати складну взаємодію всіх зазначених функцій, так як ігнорування або недооцінка хоча б однієї з них можуть призвести до вкрай негативних наслідків.

Наприклад, **недостатнє врахування природних факторів** нерідко призводить до сильного виснаження землі в процесі виробництва, розвитку водної та вітрової ерозії, забруднення і т. п. **Якщо** недооцінюється роль землі як головного засобу виробництва в сільському господарстві, втрачається її родючість. **Якщо** ж не приймається до уваги соціально-економічне значення земельних ресурсів, у людей зникає інтерес до використання землі, зникає відчуття власника, вони перестають цінувати і берегти землю, з тим щоб передати її наступним поколінням у найкращому вигляді.

Раціональне використання і охорона земельних ресурсів – одна з головних завдань у будь-якому суспільстві. Раціональним може вважатися їх використання, при якому:

здійснюються охорона і відтворення продуктивних та інших корисних властивостей земельних ресурсів;

найбільш повно враховуються природні і економічні умови і властивості конкретних земельних ділянок;

досягається висока ефективність виробничої та іншої діяльності;

забезпечується оптимальне поєднання громадських, колективних і особистих інтересів у використанні землі.

Враховуючи ці вимоги, можна дати наступне визначення: *Раціональне використання землі* – це діяльність пов'язана з ефективним використанням земельних та інших природних ресурсів з екологічної і економічної точок зору, що відповідає суспільним, територіальних громад та приватним інтересам.

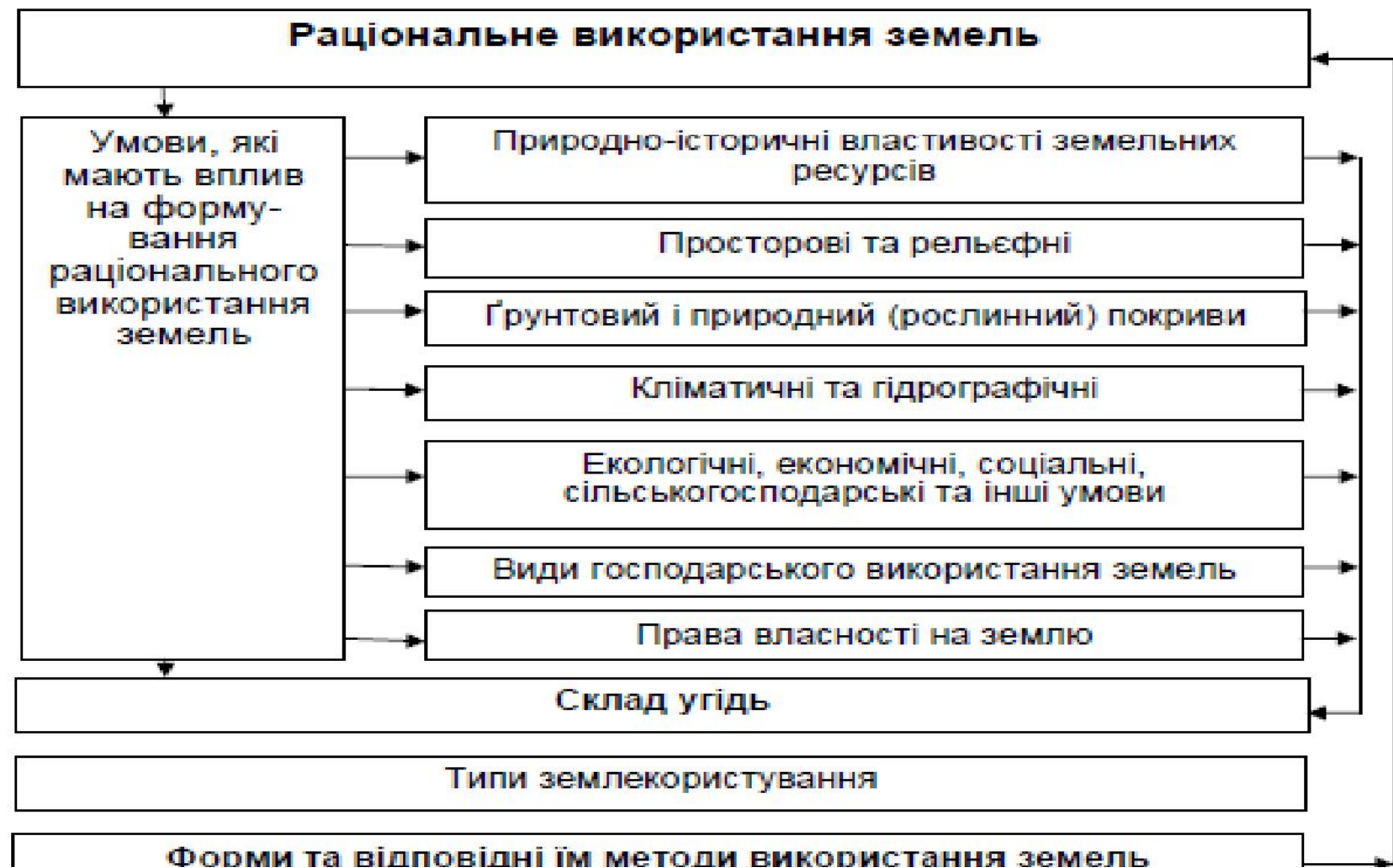

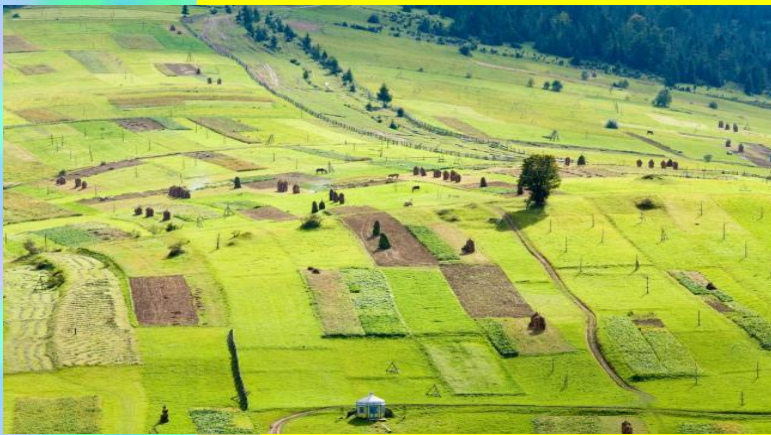
Рис. 2. Логічно-сміслова модель формування раціонального використання земель

Таким чином, організація раціонального використання земель вимагає знань про умови які впливають на використання земельних та інших природних ресурсів і фактори, що його забезпечують

В українському законодавстві закладені наступні основні принципи використання землі:

- а) поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;**
- б) забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави;**
- в) невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом;**
- г) забезпечення раціонального використання та охорони земель;**
- г) забезпечення гарантій прав на землю;**
- д) пріоритету вимог екологічної безпеки.**

Чим вище науково-технічний потенціал суспільства і інтенсивність пасивного природокористування, тим гостріше відчувається потреба в охороні земельних та інших природних ресурсів.

Головне завдання полягає в тому, щоб використання земельних ресурсів у всіх сферах життя суспільства не призводило до незворотного порушення екологічної рівноваги в природі.

При нераціональному використанні землі в залежності від природних умов і характеру господарської діяльності користувачів виникають різноманітні форми її деградації:

- водна, вітрова, іригаційна ерозія та інші її види;**
- вторинне засолення зрошуваних земель;**
- забруднення сільськогосподарських та лісових угідь відходами промислового та аграрного виробництва, мінеральними добривами і пестицидами;**
- осушення території при меліорації і видобутку мінеральної сировини і палива;**
- підтоплення земель при гідроенергетичному будівництві і зрошенні;**
- порушення земель при гірничих роботах та будівництві;**
- переущільнення ґрунтів ходовими частинами машин і механізмів.**

Особливе значення при землеустрої має знання функціональних властивостей землі як природного ресурсу, як засобу виробництва і як об'єкта соціально-економічних (земельних) відносин.

Тому в законі України «Про землеустрій введено ще таке поняття як *«стале землекористування»*, що означає «форма та відповідні до неї методи використання земель, що забезпечують оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій».

Природоохоронне землекористування – це територіальний комплекс оптимальних взаємозв'язків ґрунту, організмів і атмосфери через склад і структуру угідь, систему організації і методів використання землі та інших природних ресурсів на різних правах власності як об'єкт права, об'єкт економічних, екологічних та інших земельних відносин визначеної частина єдиного земельного фонду України [Третяк В.М., Лобунько Ю.В. *Поняття та сутність природоохоронного землекористування в умовах нових земельних відносин. Землевпорядний вісник. 2015. № 3. С. 29–33.*].

Рекреаційне землекористування, яке функціонує в природокористуванні – це частина земної поверхні з визначеними межами у природі (на місцевості), яку використовують на різних правах власності та користування як об'єкт земельних, екологічних, рекреаційних, містобудівних та інших відносин для рекреаційної діяльності. В прикладному аспекті поняття **рекреаційного землекористування у сфері природокористування** – це система форм і методів використання землі, що складається в країні згідно зі сформованими еколого-земельними відносинами та земельним устроєм під дією об'єктивних соціально-економічних чинників або запроваджена державою [Третяк А.М., Гребенник Г.В. *Сутність та поняття економіки рекреаційного землекористування у сфері природокористування в умовах нових земельних відносин. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2014. № 1–2. С. 92–101.*].

В теорії і практиці слід, використання земельних ресурсів, розрізняти через поняття землекористування (землеволодіння), як **матеріального (фізичного) об'єкта і як комплексу економіко-правових і соціальних відносин**, які забезпечують спеціальний порядок використання, володіння і, в окремих випадках, розпорядження ним та особливу стійкість прав (рис. 3)

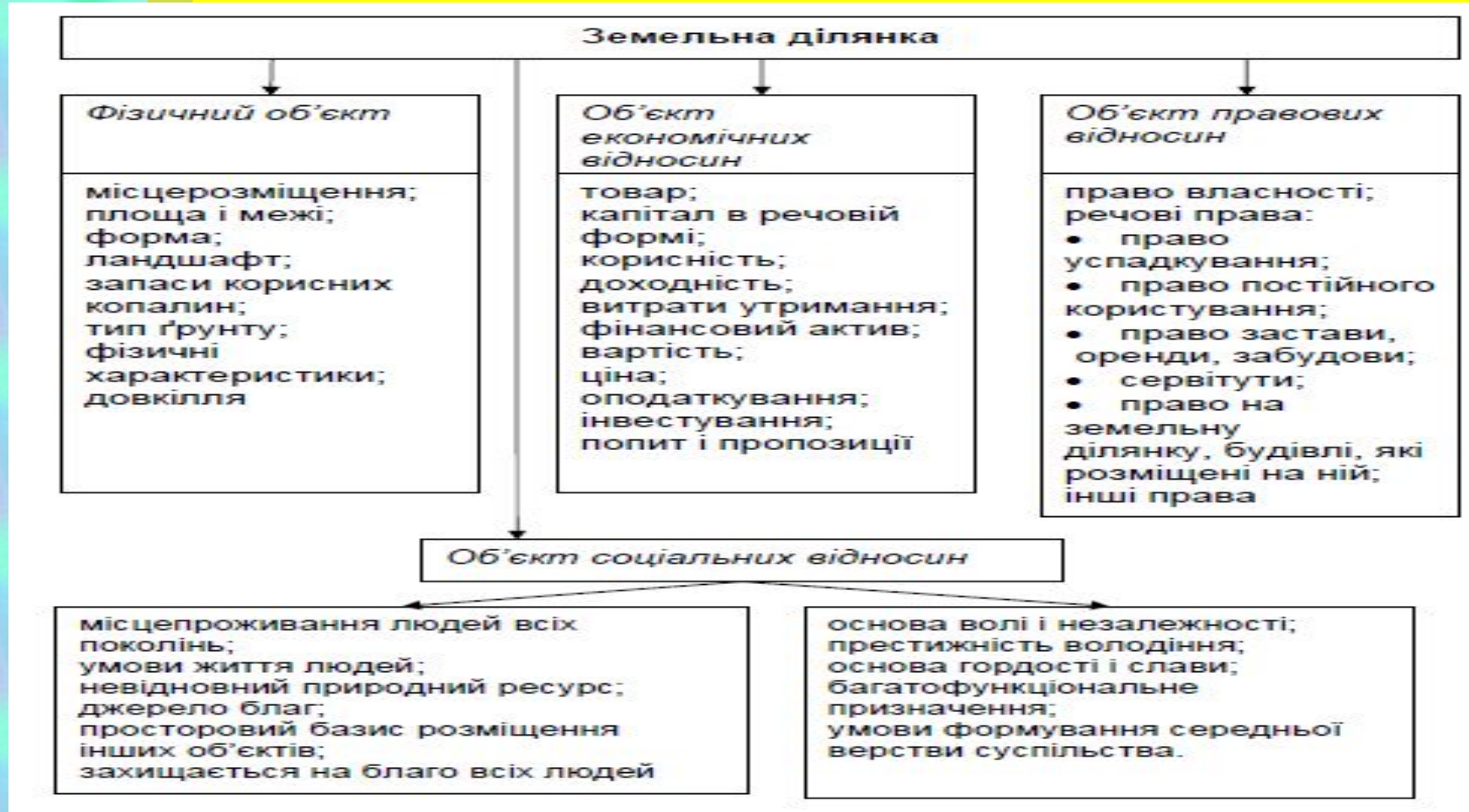

Рис. 3. Земельна ділянка як фізичний, економіко-правовий і соціальний комплекс відносин

Земельні ресурси це благо, у виді земельної ділянки і відповідно земельного товару

У ході організації використання земельних ресурсів мають поєднуватися як інтереси конкретних землекористувачів, так і суспільства у цілому, всіх учасників земельних відносин, у т.ч. і потенційних. Відповідно **використання земельних ресурсів має:**

- 1) відповідати соціально-економічним інтересам розвитку країни у цілому, окремих галузей, регіонів і конкретних землекористувачів;**
- 2) найповніше враховувати природні й економічні умови і властивості конкретних територій і передбачати оптимальне співвідношення спеціалізації і розмірів виробництва з територіальними особливостями;**
- 3) бути організоване найефективнішим для конкретних умов простору і часу способом і забезпечувати досягнення максимального економічного і соціального ефекту при дотриманні екологічних вимог;**
- 4) забезпечувати оптимальну взаємодію з навколишнім середовищем, охорону землі у процесі її використання, підвищення родючості ґрунтів і збереження складу і співвідношення земельних угідь;**
- 5) передбачати дбайливе ставлення до землі, що містить в собі як кількісну (боротьба з негативними процесами, що сприяють скороченню придатних для використання площ), так і якісну (зниження землеємкості різних виробництв);**
- 6) передбачати постійне удосконалювання технологічних процесів, які пов'язані безпосередньо з використанням земель, так і не пов'язаних, але що впливають на стан земель, чи на якість вирощуваної продукції.**

Серед економічних умов, що повинні враховуватися при організації використання земельних ресурсів, важливе значення мають:

форма власності на землю та суспільні земельні інтереси; склад, площа та якість земельних угідь, можливість їх трансформації і поліпшення, а також сільськогосподарська освоєність;

економічна характеристика земель, які оцінюються за валовою продукцією, окупністю витрат і диференціальним доходом в умовно-натуральному або вартісному вираженні;

спеціалізація господарств, їх коопераційні та інтеграційні зв'язки в рамках АПК;

прийнята система ведення сільського господарства та її економічна ефективність (поєднання і розміри галузей, система землеробства, структура посівних площ, сівозміни, системи насінництва, кормовиробництва і тваринництва, урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність угідь, валова і товарна продукція, валовий і чистий дохід, прибуток і рентабельність виробництва);

організаційно-виробнича структура підприємств, система організації праці; забезпеченість господарств трудовими ресурсами, сільськогосподарською технікою, основними і оборотними фондами, їх енергозабезпеченістю;

фінансове становище підприємств, можливість залучення кредитів, наявність вільних грошових коштів. Форма власності на землю визначає замовників землевпорядних робіт, порядок їх фінансування, а в сільськогосподарських підприємствах - методи землеустрою щодо відведення земельних часток у натурі або їх консолідації, по їх розмежуванню і устрою території.

У сукупності своїх властивостей земельні ресурси виступають як **багатофункціональний чинник відтворювального процесу:**

предмет праці та засіб виробництва у сільському і лісовому господарстві;

просторовий базис усієї сукупності форм і видів суспільної діяльності;

територіальна основа державності та національного самовизначення;

природний ресурс і носій корисних копалин.

Усе це означає, що земля, *по-перше*, є предметом інтересу всіх, без винятку, категорій, груп і прошарків населення; це складний момент загальнонаціональних, групових (відомчих, територіальних) та індивідуальних (приватних) взаємних претензій. **Відповідно управління у сфері освоєння та використання земельного фонду має всезагальний універсальний багатосуб'єктний, багатомірний і багаторівневий характер.**

По-друге, земля як економічна категорія бере участь у відтворювальному процесі й у сферах розподілу, обміну та споживання. Так, через механізм оподаткування землекористування реалізують суспільні функції перерозподілу земельної ренти.

Землекористування як **економічна категорія** визначається характером суспільного виробництва, конкретним соціальним типом господарства, в якому функціонує земля як засіб виробництва. Інструментом для правильного розуміння економічної суті землекористування є характер матеріального виробництва як об'єктивного (виробничого) і суб'єктивного (особистого споживання).

Виступаючи як об'єкт всезагальних інтересів і «наскрізний» чинник суспільного відтворювального процесу, **земельні ресурси** є основою для формування і виділення в єдиній системі суспільних відносин їх специфічної складової суспільних **земельних відносин** – землекористування.

У ході землекористування, **економічні, екологічні, сільськогосподарські, містобудівні та інші земельні відносини** об'єктивно обумовлені в соціально-економічні зв'язки і відносини (залежності) між людьми з приводу використання землі. Ці відносини виникають у зв'язку з розподілом, використанням і відновленням корисних властивостей земельно-територіальних ресурсів.

Виходячи з **триєдиної функції землі** (*земельних ресурсів*):

- 1) просторового операційного базису;
- 2) інтегрального природного ресурсу – джерела продовольства і засобу виробництва;
- 3) носія соціальних інтересів і екологічних умов життя населення, у системі суспільних інтересів.

Відповідно ефективність організації використання та управління земельними ресурсами і землекористуванням необхідно розглядати в трьох аспектах: **соціальному, економічному та екологічному**. А це означає, що при оцінці необхідно вивчати ці фактори.

Згідно статті 19 «Категорії земель» земельного кодексу України земельні ресурси України характеризуються за основним цільовим призначенням в процесі їх використання і поділяються на такі категорії:

**Категорії
земель**

- а) землі сільськогосподарського призначення;
- б) землі житлової та громадської забудови;
- в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- г) землі оздоровчого призначення;
- г) землі рекреаційного призначення;
- д) землі історико-культурного призначення;
- е) землі лісгосподарського призначення;
- є) землі водного фонду;
- ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення (стаття 18).

Таблиця 3.6. Тенденції розподілу земель за категоріями в період 1990–2016 років

Категорії земель, груп землевласників та землекористувачів	1990 р		2000 р.		± 2000 р. до 1990 р.		2001 р.		2016 р.		± 2016 р. до 2001 р.	
	тис. га	в %	тис. га	в %	тис. га	в % до 1990 року	тис. га	в %	тис. га	в %	тис. га	в % до 2001 року
Землі сільськогосподарського призначення, у т.ч.:	47294,0	78,4	40763,8	67,5	-6530,2	-13,8	42449,8	70,3	42228,2	70,0	-221,6	-0,5
сільськогосподарські угіддя, з них:	38705,0	64,1	38421,4	63,6	-283,6	-0,7	41800,4	69,3	41507,9	68,8	-292,5	-0,7
- рілля	31245,1	51,8	31410,0	52,0	164,9	0,5	32544,1	53,9	32541,3	53,9	-2,8	0,0
Землі населених пунктів	1928,3	3,2	7106,3	11,8	5178	268,5	-	-	-	-	-	-
Землі житлової та громадської забудови	-	-	-	-	-	-	1483,4	2,5	1559,0	2,6	+76,5	+5,1
Землі промисловості, транспорту, зв'язку, оборони та іншого призначення	1986,3	3,3	1247,9	2,1	-738,4	-37,2	1455,4	2,4	1187,0	2,0	-268,4	-18,4
Землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення	204,7	0,3	414,1	0,7	209,4	102,3	-	-	-	-	-	-
Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення,	-	-	-	-	-	-	2460,6	4,1	2906,8	4,8	+446,2	+18,2
Землі оздоровчого призначення;	-	-	-	-	-	-	114	0,2	109,9	0,2	-4,1	-3,6
Землі рекреаційного призначення;	-	-	-	-	-	-	32,5	0,1	27,5	0,0	-5,0	-15,4
Землі історико-культурного призначення;	-	-	-	-	-	-	38,7	0,1	53,2	0,1	+14,5	+37,5
Землі лісгосподарського призначення	6591,9	10,9	8173,5	13,5	1581,6	24,0	9070,2	15,0	9028,3	15,0	-41,9	-0,5
Землі водного фонду	296,4	0,5	456,0	7,6	159,6	53,8	3250,2	5,4	3255,0	5,4	+4,8	0,1
Землі запасу	2053,4	3,4	2193,2	3,6	139,8	6,8	-	-	-	-	-	-
Разом	60355,0	100,0	60354,8	100,0	-0,2	0,0	60354,8	100,0	60354,9	100,0	0,1	0,0

Джерело: розраховано за даними форми 6-зем.

Розподіл земельних ресурсів України за їх господарським використанням

станом на 01.01.2010 року

№ п/п	Види господарського використання земель	Загальна площа		у т.ч.		
		тис. га	%	рілля	під забудовою	під еколого- стабілізуючими угіддям
1	2	3	4	5	6	7
1	Сільське господарство	36143,7	59,9	29840,2	60,5	6243,0
2	Житлова та інша збудова	2436,3	4,0	1190,1	635,8	610,4
3	Лісове господарство	8588,8	14,2	33,8	14,2	8540,8
4	Водне господарство	260,9	0,4	1,8	28,7	230,4
5	Промисловість і інші	1631,8	2,7	174,6	948,9	508,3
6	Охорона навколишнього природного середовища	3316,6	5,5	1,1	1,7	3313,8
7	Охорона здоров'я людей	173,7	0,3	0,9	24,6	148,2
8	Культура, духовність тощо	56,5	0,1	0,1	2,3	54,1
9	Інші не використовувані землі	7746,5	12,8	1235,8	782,4	5728,3
	Разом земель:	60354,8	100,0	32478,4	2499,1	25377,3
	у % до загальної площі	x	x	53,9	4,1	42,0

Порівняльна ефективність використання земель в Україні та інших країнах світу

Країна	Сільськогосподарські угіддя			Одержано продукції з 1 га, у дол. США	Годує	
	разом, млн га	у т.ч. рілля, млн га	розораність		1 га рілля, чол.	1 працівник сільського господ., чол.
США	431,5	154,9	35,9	580	1,3	80
Канада	78,0	46,0	58,9	325	0,6	55
Франція	30,7	17,7	57,6	1400	3,0	40
Німеччина	11,9	7,3	61,3	2650	8,0	50
Нідерланди	2,0	0,9	45,0	8900	16,5	60
Бельгія	1,5	0,8	50,0	3750	12,5	100
Данія	2,8	2,6	80,0	1150	2,0	40
Фінляндія	2,5	2,4	90,0	1875	2,0	20
Японія	5,4	4,2	75,8	11250	26,5	20
Україна	41,6	32,5	79,8	272	0,6	15

Зміна структури використання земельних ресурсів України за формами власності *

Роки (звітна дата)	Загальна площа земель на звітну дату	Землі, які перебувають у власності							
		державній		приватній		колективній*		комунальній	
		тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
01.01.1990	60354,8	60354,8	100	-	-	-	-	-	-
01.01.1996	60354,8	36310,5	60,2	1925,4	3,2	22118,9	36,6	-	-
01.01.2001	60354,8	30166,5	50,0	29109,2	48,2	1079,1	1,8	-	-
01.01.2006	60354,8	29595,6	49,0	30642,1	50,8	117,1	0,2	-	-
01.01.2011	60354,8	29151,2	48,3	31140,2	51,6	63,4	0,1	-	-
01.01.2016	60354,9	28758,4	47,6	31489,2	52,2	55,1	0,1	52,2	0,1

* згідно з державними актами

Джерело: за даними форми 2-зем Держгеокадастру України, за відповідний рік

**Розподіл використання земельних ресурсів України сільськогосподарського призначення
за формами власності за власниками землі та землекористувачами**

Основні групи власників землі та землекористувачів	Одиниці виміру	разом земель		у т. ч. сільськогоспо- дарських угідь		з них ріллі	
		тис. га	% до загаль- ної площі земель	тис. га	% до загальної площі с.-г. угідь	тис. га	% до загальної площі ріллі
1	2	3	4	5	6	7	8
Землі, які перебувають у державній власності							
Сільськогосподарські підприємства	тис. га	1409,4	4,9	1051,9	10,1	843,0	16,6
	%	100,0	x	74,6	x	59,8	x
Громадяни, яким надані землі у власність і користування	тис. га	1639,3	5,7	1549,3	14,9	1347,9	26,5
	%	100,0	x	94,5	x	82,2	x
Інші власники землі та землекористувачі	тис. га	25709,7	89,4	7803,8	75,0	2891,5	56,9
	%	100,0	x	30,4	x	11,2	x
Усього земель	тис. га	28758,4	100,0	10405,0	100,0	5082,4	100,0
	%	100,0	x	36,2	x	17,7	x
Землі, які перебувають у приватній власності							
Сільськогосподарські підприємства	тис. га	27,1	0,1	23,6	0,1	19,7	27,1
	%	100,0	x	87,1	x	72,7	100,0
Громадяни, яким надані землі у власність і користування	тис. га	31418,0	99,8	31025,3	99,9	27405,7	31418,0
	%	100,0	x	98,8	x	87,2	100,0

1	2	3	4	5	6	7	8
Інші власники землі та землекористувачі	тис. га	44,1	0,1	11,1	0,0	8,4	44,1
	%	100,0	x	25,2	x	8,4	100,0
Усього земель	тис. га	31489,2	100,0	31060,0	100,0	27433,8	31489,2
	%	100,0	x	98,6	x	87,1	100,0

Землі, які перебувають у колективній власності*

Сільськогосподарські підприємства	тис. га	48,6	88,2	14,2	81,6	8,8	48,6
	%	100,0	x	29,2	x	18,1	100,0
Громадяни, яким надані землі у власність і користування	тис. га	6,5	11,8	3,2	18,4	0,3	6,5
	%	100,0	x	49,2	x	4,6	100,0
Інші власники землі та землекористувачі	тис. га	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	%	0,0	x	0,0	x	0,0	0,0
Усього земель	тис. га	55,1	100,0	17,4	100,0	9,1	55,1
	%	100,0	x	31,6	x	16,5	100,0

Землі, які перебувають у комунальній власності

Сільськогосподарські підприємства	тис. га	0,2	0,4	0,2	0,8	0,2	0,2
	%	100,0	x	100,0	x	100,0	100,0
Громадяни, яким надані землі у власність і користування	тис. га	0,3	0,6	0,2	0,8	0,2	0,3
	%	100,0	x	66,7	x	66,7	100,0
Інші власники землі та землекористувачі	тис. га	51,7	99,0	25,1	98,4	15,6	51,7
	%	0,0	x	0,0	x	0,0	0,0
Усього земель	тис. га	52,2	100,0	25,5	100,0	16,0	52,2
	%	100,0	x	48,9	x	30,7	100,0

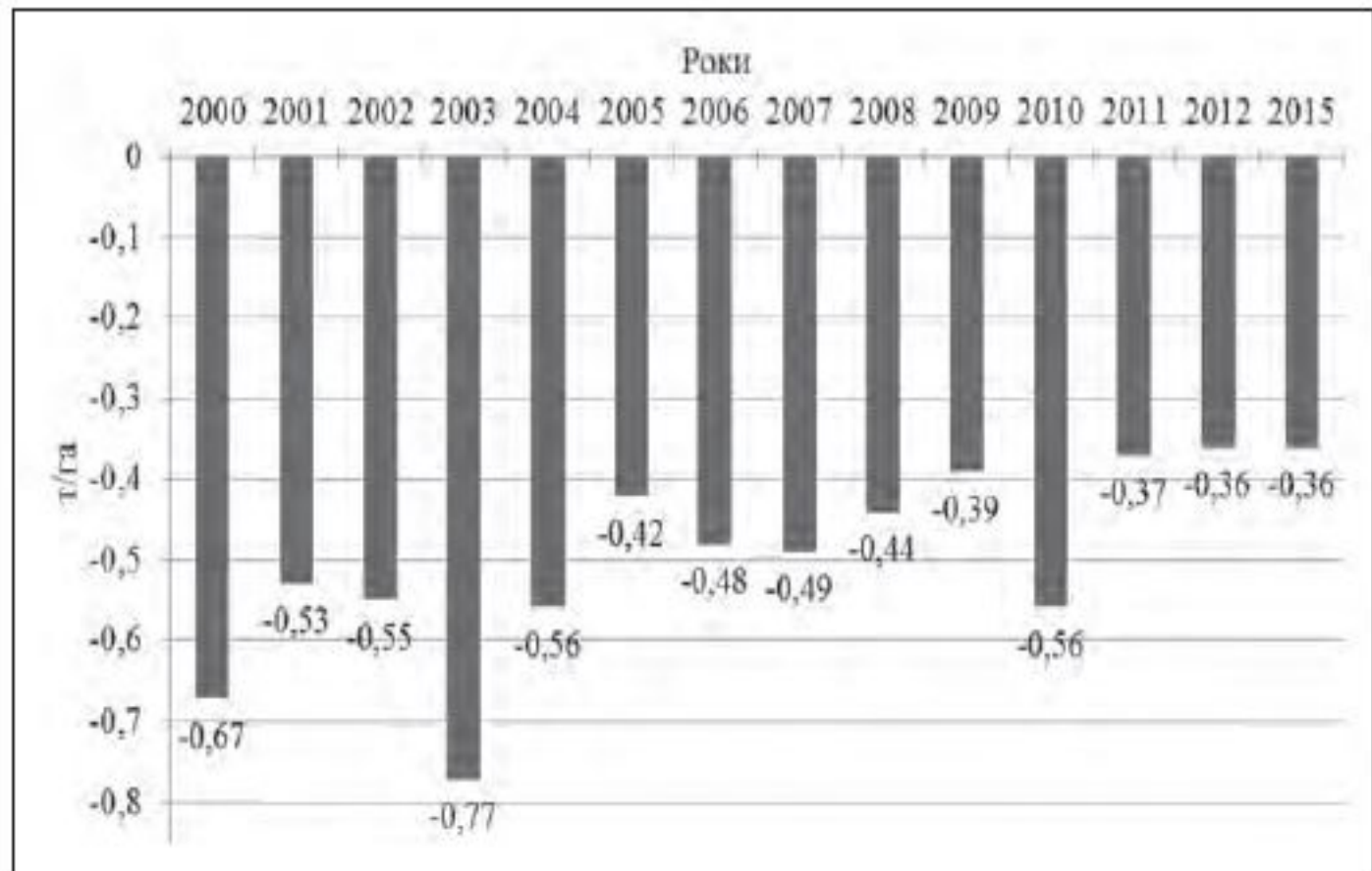
* згідно з державними актами

Джерело: за даними форми 2-зем Держгеокадастру України, станом на 01.01.2016 р.

Таблиця 3.7. Розподілу земельних ресурсів за функціональним та дозволеним їх використанням за формами власності

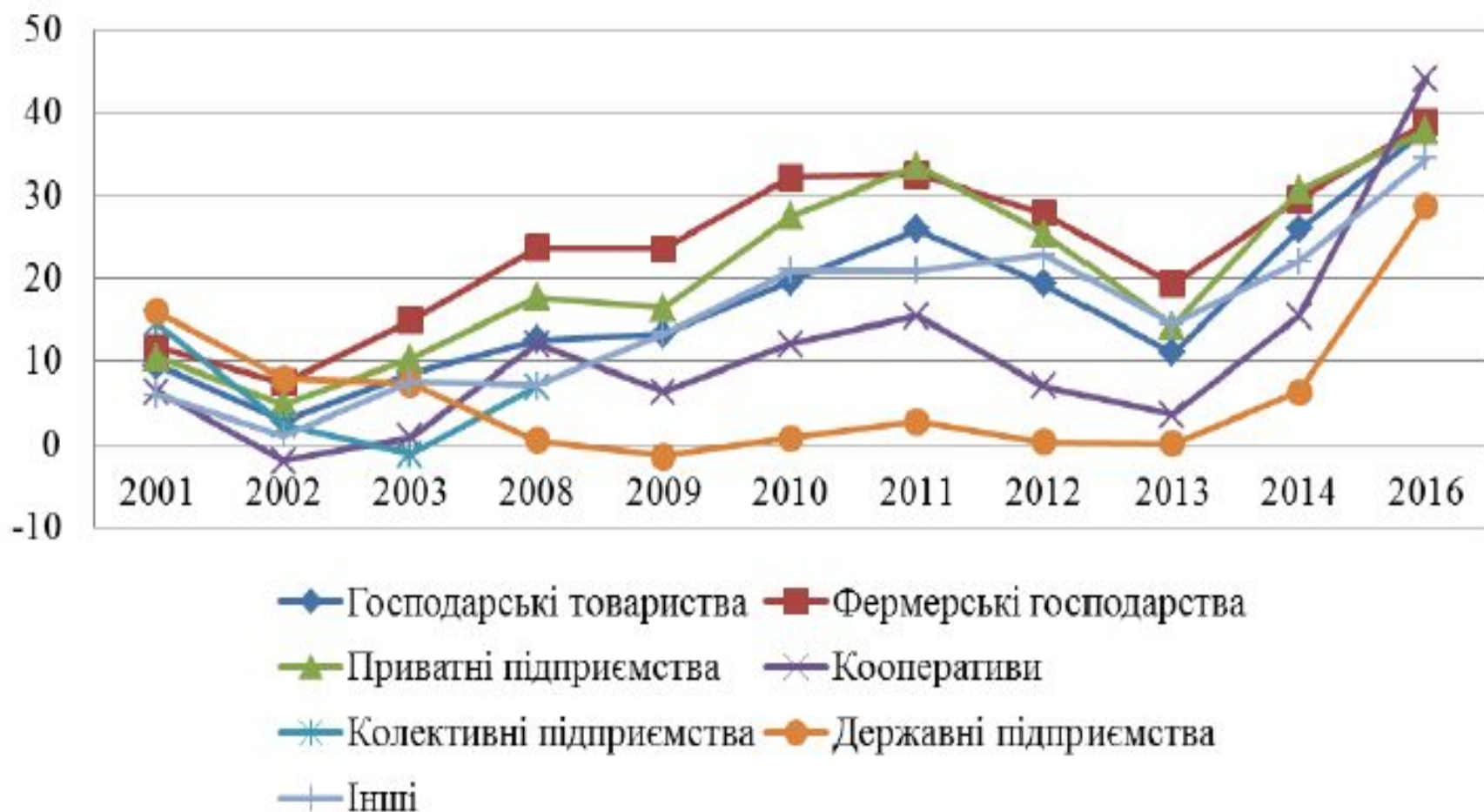
№ п/п	Види функціонального та дозволеного використання	Загальна площа		Форми власності							
				державна		приватна		колективна (згідно державних актів)		комунальна	
				тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
2010 рік											
1.	Сільськогосподарська функція	34930,5	57,9	3074,4	10,5	29613,5	95,1	63,4	100,0	-	-
2.	Лісогосподарська функція	8585,7	14,2	8586,0	29,5	-	-	-	-	-	-
3.	Забудовані землі	5364,7	8,9	2180,0	7,5	1520,7	4,9	-	-	-	-
4.	Водогосподарська функція	256,5	0,4	254,6	0,9	-	-	-	-	-	-
5.	Рекреаційна функція	10766,0	17,8	14609,0	50,1	-	-	-	-	-	-
6.	Оздоровча функція	8,3	0,0	6,5	0,0	-	-	-	-	-	-
7.	Природоохоронна функція	443,1	0,7	440,7	1,5	-	-	-	-	-	-
	Разом земель	60354,8	100,0	29151,2	100,0	31134,2	100,0	63,4	100,0	-	-
2016 рік											
1.	Сільськогосподарська функція	34991,5	58,0	2820,8	9,8	29931,2	95,1	55,1	100,0	0,3	0,6
2.	Лісогосподарська функція	8653,7	14,3	8655,0	30,1	-	-	-	-	0,2	0,4
3.	Забудовані землі	5204,6	8,6	2362,7	8,2	1551,0	4,9	-	-	47,7	96,2
4.	Водогосподарська функція	255,8	0,4	253,6	0,9	0,4	0,0	-	-	0,4	0,8
5.	Рекреаційна функція	10777,5	17,9	14199,4	49,4	3,5	0,0	-	-	1,6	3,2
6.	Оздоровча функція	8,8	0,0	6,4	0,0	-	-	-	-	-	-
7.	Природоохоронна функція	463,0	0,8	460,5	1,6	0,1	0,0	-	-	-	-
	Разом земель	60354,9	100,0	28758,4	100,0	31486,2	100,0	55,1	100,0	49,6	100,0
± 2016 до 2010											
1.	Сільськогосподарська функція	61	0,2	-253,6	-8,2	317,7	1,1	-8,3	-13,1	0,3	100
2.	Лісогосподарська функція	68	0,8	69	0,8	-	-	-	-	0,2	100
3.	Забудовані землі	-160,1	-3,0	182,7	8,4	30,3	2,0	-	-	47,7	100
4.	Водогосподарська функція	-0,7	-0,3	-1	-0,4	0,4		-	-	0,4	100
5.	Рекреаційна функція	11,5	0,1	-409,6	-2,8	3,5		-	-	1,6	100
6.	Оздоровча функція	0,5	6,0	-0,1	-1,5	0		-	-	-	-
7.	Природоохоронна функція	19,9	4,5	19,8	4,5	0,1		-	-	-	-
	Разом земель	0,1	0,0	-392,8	-1,3	352	1,1	-8,3	-13,1	49,6	100

Джерело: розраховано за даними форми б-зем.

Рис. 2.1. Баланс втрати гумусу в ґрунтах України

Джерело: за даними ДУ «Держґрунтохорона»

Рис. 3.9. Ефективність використання земель у підприємствах різних форм господарювання за рівнем прибутковості, %

Джерело: доповнено з використанням [352].

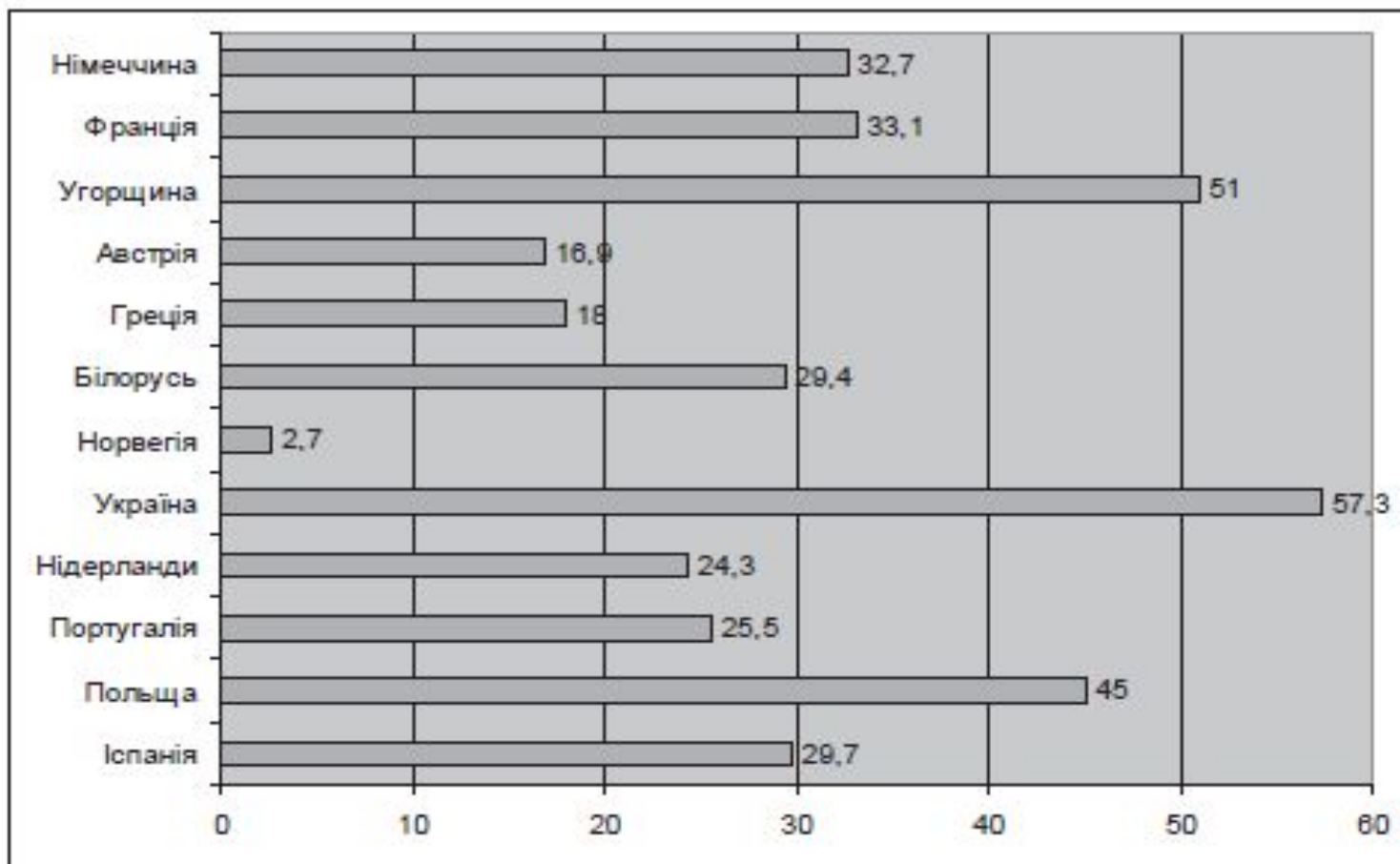
**Порівняльна структура
сільськогосподарських угідь України
та інших країн світу [23]**

Країни	Разом сіг угідь, млн га	У тому числі		% природних кормових угідь у складі сіг угідь
		рілля, млн га	природні кормові угіддя	
Україна	41,3	32,5	7,9	19,0
Австрія	3,5	1,4	2,0	57,1
Білорусь	9,4	5,6	3,1	33,0
Іспанія	30,2	13,7	10,3	34,1
Канада	73,4	45,7	27,9	38,0
Великобританія	17,6	5,7	11,1	63,1
Німеччина	17,1	11,8	5,2	30,4
Польща	18,7	12,6	4,0	21,4
Росія	210,2	122,6	78,0	37,1
Румунія	14,8	9,4	4,8	32,4
США	426,9	173,5	239,2	56,0
Франція	30,3	18,5	11,1	36,6
Швейцарія	1,6	0,4	1,1	68,8

Оцінка тенденцій розподілу земельних ресурсів України за їх екологічною спрямованістю за період із 01.01.2001 по 01.01.2016 роки

Види використання земель за їх економічною спрямованістю	Станом на 01.01.2001		Станом на 01.01.2016		+,- 2016 до 2001 в %	Коефіцієнт екологічного впливу угіддя на прилеглі землі
	тис. га	%	тис. га	%		
Забудовані землі	4544,8	7,5	4610,2	7,6	1,4	1,27
Орні землі	32985,2	54,7	32775,0	54,3	-0,6	0,87
Багаторічні насадження	931,9	1,5	892,4	1,5	-4,4	1,47
Сінокоси і пасовища	7909,9	13,1	7840,5	13,0	-0,9	1,71
Ліси і чагарники	10413,6	17,3	10633,1	17,6	2,1	2,29
Під водою і болота	3370,7	5,6	3408,7	5,6	1,1	2,93
У стадії меліоративного освоєння тощо	198,7	0,3	195,0	0,3	-1,9	1,27
Разом	60354,8	100,0	60354,9	100,0	0,0	

Джерело: за даними форми 6-зем Держгеокадастру, за відповідний рік

Рис. 2.3. Характеристика рівня розораності земель країн Західної Європи, Білорусі та України, %

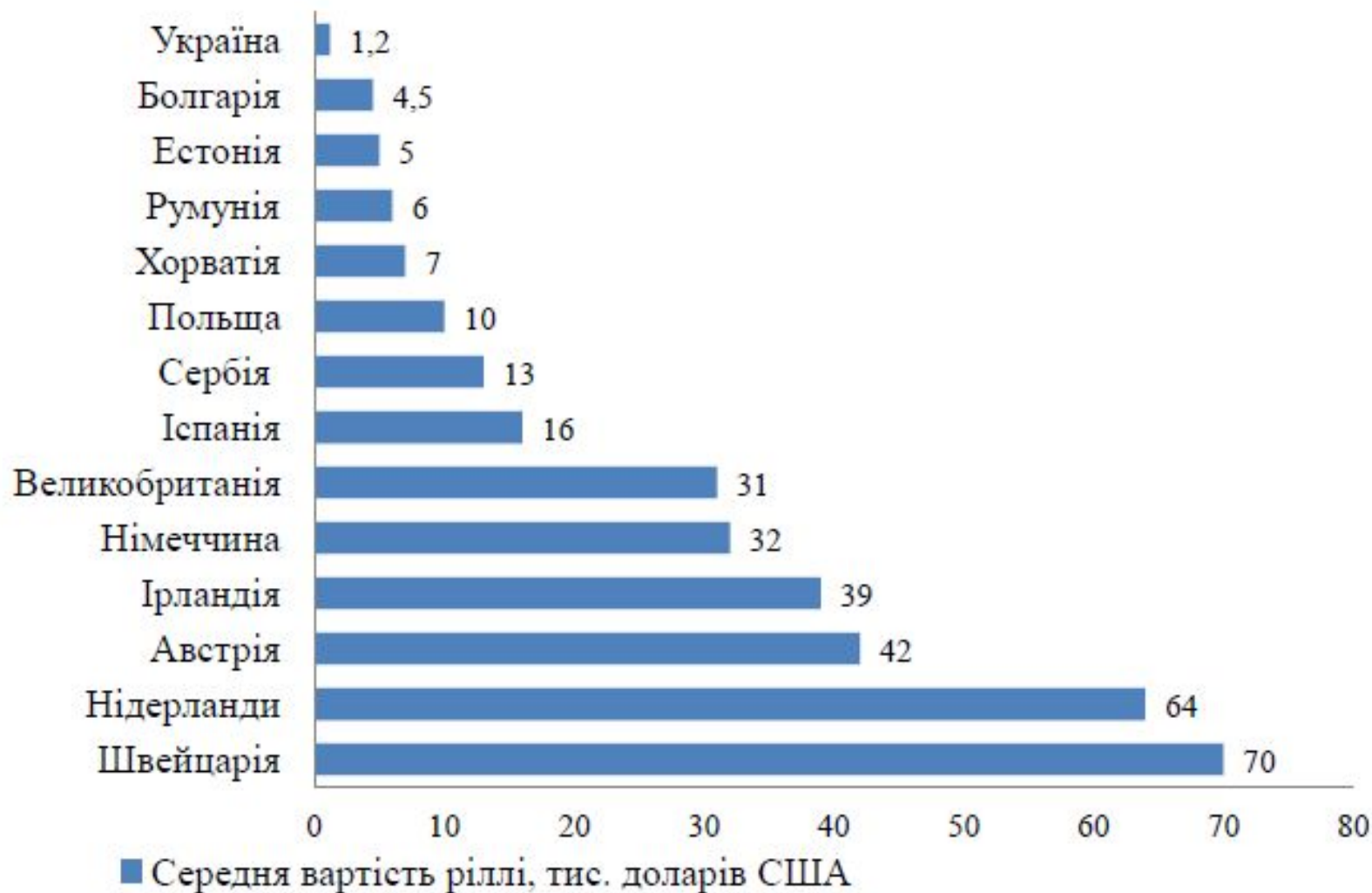
Оцінка екологічної стабільності землекористування станом на 01.01.2016 р.

Угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угіддя, K_1	Площа угіддя,	$K_1 \times P$	Коефіцієнт екологічної стабільності території ($K_{ек.ст.}$)
Забудована територія і дороги	0,00	3680,2	0,0	
Рілля	0,14	32510,6	4551,5	
Виноградники	0,29	111,9	32,5	
Лісосмуги	0,38	537,7	204,3	
Багаторічні насадження, чагарники	0,43	1029,0	442,5	
Присадибні ділянки	0,50	201,5	100,8	
Сіножаті	0,62	2405,8	1491,6	
Пасовища, перелоги	0,68	5666,6	3853,3	
Ставки і болота природного походження	0,79	4429,3	3499,1	
Ліси природного походження	1,00	9782,3	9769,7	
Разом		60354,9	23945,3	0,40

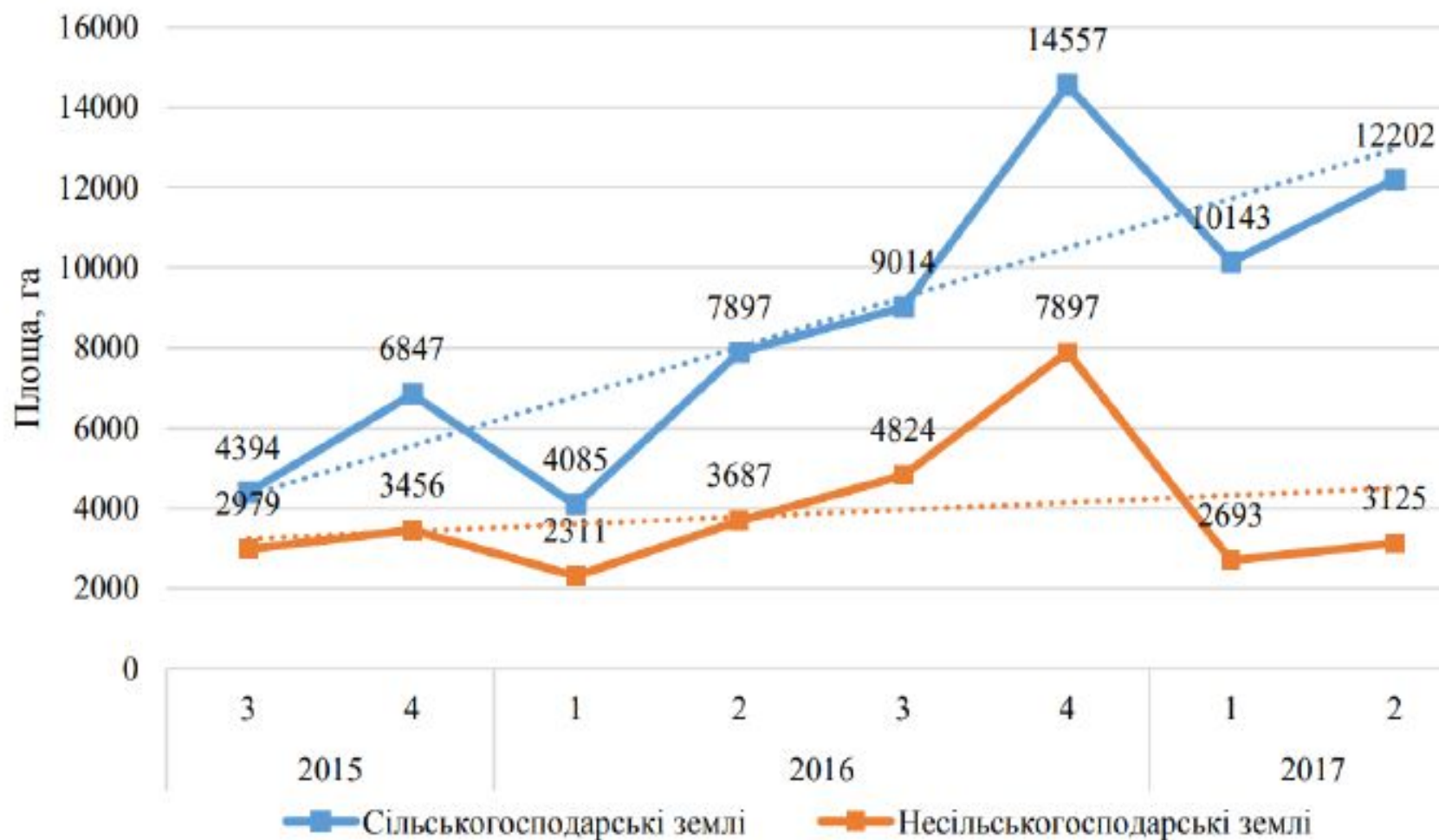
Таблиця 3.15. Тенденції у вартості орних земель в період 1995-2018 рр. в Україні

Роки	Одиниці виміру	Вартість
1995 рік	дол./га	2499,4
2000 рік	дол./га	1631,6
	% до 1995 року	65,3
2005 рік	дол./га	1830,0
	% до 1995 року	73,2
	% до 2000 року	112,2
2010 рік	дол./га	1480,0
	% до 1995 року	59,2
	% до 2000 року	90,7
	% до 2005 року	80,9
2015 рік	дол./га	1416,1
	% до 1995 року	56,7
	% до 2000 року	86,8
	% до 2005 року	77,4
	% до 2010 року	95,7
2018 рік	дол./га	1098,68
	% до 1995 року	44,0
	% до 2000 року	67,3
	% до 2005 року	60,0
	% до 2010 року	74,2
	% до 2015 року	77,5

Примітка: за 100 % взято 1995 рік

Рис. 3.10. Вартість земель сільськогосподарського призначення в різних країнах

Рис. 3.15 Динаміка площ земельних ділянок за цільовим призначенням щодо яких відбувся викуп або купівля/продаж, га

Рис. 3.16. Площі земельних ділянок за формою власності, які були куплено/продано у 2016 році, га

Джерело: за даними Держгеокадастру України.

Зміна цільового призначення землі

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

- 1. Екологія землекористування : навч. посіб. / А.М. Третяк, О.С. Будзьяк, В.М. Третяк та ін. ; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.**
- 2. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Н.А. Земельна реформа в Україні: тенденції та наслідки у контексті якості життя і безпеки населення: [монографія] / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Н.А. Третяк; під заг. ред. А.М. Третяка. – Херсон: Грінь Д.С., 2017. – 522 с.**
- 3. Землеустрій : підручник (Гриф Міністерства науки і освіти України) // Третяк А.М. редактор Другак В.М.- Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. – 520 с.**
- 4. Третяк А.М. Земельні ресурси України та їх використання /Третяк А.М., Бабміндра Д.І.-К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2003. – 143 с**
- 5. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 3–4. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.**
- 6. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: Монографія. – Львів. СПОЛОМ, 2011. – 520 с.**
- 7. Класифікація видів цільового призначення земель. Затверджено наказом Державного комітету України із земельних ресурсів 23.07.2010 № 548 Зареєстрована.**
- 8. Перелік угідь згідно з Класифікацією видів земельних угідь (КВЗУ). Додаток 4 до Порядку ведення Державного земельного кадастру. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051.**

A decorative vertical bar on the left side of the slide, featuring a repeating pattern of green and blue squares. A blue triangle is positioned at the top left of this bar.

Дякую за увагу!